

بررسی میزان شیوع و عوامل مرتبط با سوء مصرف مواد در بین دانش آموزان متوسطه شهر سمنان

محمد نریمانی^۱، مجتبی رجب پور^۲، عذرا احمدی^۳، حسن یاقوتی زرگر^۴ و
زهرا رستم اوغلی^۵

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان شیوع و عوامل مرتبط با سوء مصرف مواد در بین دانش آموزان متوسطه شهر سمنان انجام پذیرفت. برای اجرای این پژوهش ۴۰۰ دانش آموز دختر و پسر مقطع متوسطه با استفاده از روش نمونه گیری طبقه ای برای حضور در این پژوهش انتخاب شدند. پرسشنامه ی مشخصات عمومی و دموگرافیک و مقیاس های سلامت روانی (GHQ- ۲۸) و علل گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در جوانان به عنوان ابزار پژوهش مورد استفاده قرار گرفت. یافته های بدست آمده نشان داد ۳۱ نفر (۷/۸ درصد) از دانش آموزان حداقل یک بار تجربه مصرف مواد مخدر را داشته اند که از این تعداد ۲۶ نفر پسر و ۵ نفر دختر بودند. بین برخی از زیرمقیاس های نگرش دانش آموزان نسبت به مواد مخدر و مصرف آنان نیز رابطه معنی داری مشاهده شد. بین تمامی خرده مقیاس های سلامت روان و مصرف مواد مخدر نیز رابطه معنی داری مشاهده گردید. با این حال یافته های بدست آمده از آزمون رگرسیون لجستیک نشان داد تنها متغیرهای جنس، علائم جسمانی، اختلال در کارکرد اجتماعی و افسردگی در مدل مفید بوده و می تواند به عنوان پیش بینی کننده مصرف مواد مخدر مورد توجه قرار گیرد.

واژه های کلیدی: شیوع شناسی، مصرف مواد مخدر، دانش آموزان

۱. استاد گروه روان شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی
  ۲. نویسنده ی رابط: دانشجوی دکتری روان شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، کارشناس درمان و حمایت های اجتماعی ستاد مبارزه با مواد مخدر کشور (mj_rajabpour@yahoo.com)
  ۳. دانشجوی دکتری تربیت بدنی دانشگاه مازندران، دبیر تربیت بدنی آموزش و پرورش شهرستان سمنان
  ۴. کارشناس ارشد روان شناسی بالینی، کارشناس درمان و حمایت های اجتماعی ستاد مبارزه با مواد مخدر کشور
  ۵. دانشجوی دکتری روان شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی
- تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۳/۹
تاریخ پذیرش مقاله: ۹۵/۸/۱

مقدمه

یکی از موضوع‌های اساسی در ارتباط با سلامت دانش‌آموزان، مصرف مواد است (گرکین و شرا، ۲۰۰۶). اختلال وابستگی به مواد، مجموعه علائم شناختی، رفتاری و روان‌شناختی است که الگویی از تکرار و بروز عوارض تحمل، ترک و اعمال اجباری را به همراه دارد (انجمن روان‌پزشکی آمریکا^۱، ۲۰۱۳).

امروزه، نه تنها کشور ما، بلکه جامعه جهانی در معرض آثار سوء فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی بلای خانمانسوز اعتیاد قرار گرفته است. اثرات مخرب اعتیاد، به مواد مخدر آن چنان دامنه گسترده‌ای را شامل می‌شود که مشکل‌های عدیده‌ای را علاوه بر فرد معتاد، برای سایر اعضای خانواده، دوستان و همکاران، و به‌طور کلی برای جامعه به‌دنبال می‌آورد (لندر^۳ و همکاران، ۲۰۱۳؛ هابر^۴ و همکاران، ۲۰۱۰). پژوهش‌ها نشانگر افزایش مصرف مواد مخدر، سیگار و خودکشی در میان نوجوانان است (صدیق سروستانی، ۱۳۸۲). با توجه به این که سن اعتیاد به مواد مخدر در سالیان قبل پایین آمده است و با دانستن این مطلب که ایران با ۳۱/۲ درصد جمعیت جوان از کل جمعیت خود دومین کشور جوان جهان بعد از کشور اردن می‌باشد (سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۱)، لذا لزوم توجه بیشتر و دقیق‌تر و نیز سریع‌تر به این مقوله و تلاش برای یافتن اصول و روش‌های موثر پیشگیری و درمان اهمیت خاصی پیدا می‌کند.

برای برنامه‌ریزی راه‌های موثر در پیشگیری از اعتیاد، ابتدا باید علل و عوامل موثر در شروع مصرف و اعتیاد به مواد را در نوجوانان و جوانان شناخت. عوامل ژنتیکی، شخصیتی، پسیکوپاتولوژیک، فارماکولوژیک، خانوادگی، محیطی و اجتماعی همگی در سبب‌شناسی سوء مصرف و اعتیاد موثر هستند و عوامل متعدد در تقابل با یکدیگر به سوء مصرف و سپس اعتیاد

1. Grekin & Sher
2. American Psychiatric Association (APA)
3. Lander
4. Haber

منجر میشوند (اسکندری، ۱۳۸۸؛ حبیبی و همکاران، ۲۰۱۶). درک این عوامل زمینه‌ساز و مستعدکننده، برنامه‌ریزی هدفمند برای پیشگیری از ابتلا به اعتیاد را امکان‌پذیر می‌کند. پژوهشگران عواملی مانند مصرف مواد مخدر توسط والدین، آشفتگی عاطفی و خانوادگی، روابط سرد عاطفی، بی‌اعتنایی و بی‌توجهی والدین، عدم حمایت عاطفی-هیجانی والدین و کنترل شدید بر رفتار اعضای خانواده را در ابتلا به اعتیاد مؤثر دانسته‌اند (دلاور، رضایی و علیزاده، ۱۳۸۸). مصرف مواد مخدر برای مصرف‌کنندگان جاذبه و مفهوم ویژه‌ای دارد و عوامل متعددی می‌تواند در روی آوردن افراد به مواد مخدر دخیل باشد (تیو، ۲۰۱۰). از طرفی نگرش نسبت به مصرف مواد مخدر در شرایط و سنین مختلف می‌تواند میزان گرایش افراد نسبت به استفاده از مواد را نشان دهد (وست، ۲۰۰۶).

حال با توجه به لزوم سنجش میزان استعداد اعتیاد نوجوانان دانش‌آموز و اهمیت شناسایی عوامل زمینه‌ساز که در استعداد اعتیاد این نوجوانان نقش بیشتری دارند و با توجه به بافت جمعیتی و ویژگی‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی خاص استان سمنان که ممکن است نقش بعضی از عوامل زمینه‌ساز اعتیاد را، در دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه این استان، مشخص کند، این تحقیق در پی پاسخگویی به این سؤال است که میزان اعتیاد دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه استان سمنان چقدر است و سهم هریک از عوامل سلامت روان، مشخصات جمعیت شناختی و فردی، عوامل خانوادگی، و عوامل مرتبط با مدرسه در پیش‌بینی اعتیاد این دانش‌آموزان چه مقدار است؟

روش

با توجه به این که در این مطالعه میزان شیوع سوء مصرف مواد در دانش‌آموزان بررسی می‌شود بنابراین از روش زمینه‌یابی استفاده می‌شود. طرح پژوهشی نیز از نوع پژوهش زمینه‌یابی مقطعی است. دلیل انتخاب طرح زمینه‌یابی این است که پژوهشگر به منظور توصیف جامعه‌ای که نمونه از

آن انتخاب شده است، اطلاعات را در یک مقطع زمانی معین از نمونه جمع‌آوری می‌کند. هم‌چنین با توجه به این که عوامل مرتبط با سوء مصرف مواد در دانش‌آموزان بررسی می‌شود لذا از روش تحقیق همبستگی از نوع پیش‌بین استفاده خواهد شد.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری: جامعه آماری مطالعه حاضر کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه در سال تحصیلی ۹۴-۹۳ شهرستان سمنان تشکیل دادند. حجم نمونه آماری بر اساس فرمول کوکران، ۳۸۲ نفر تعیین گردید که با توجه به نواقص معمول در زمان اجرا مانند عدم تکمیل دقیق پرسشنامه توسط آزمودنی و نیز عوامل غیر قابل پیش‌بینی دیگر، حجم نمونه ۴۰۰ نفر (برای هر جنس ۲۰۰ نفر) در نظر گرفته شد. نمونه‌گیری به این صورت انجام گرفت که در ابتدا برای این که دانش‌آموزان انتخاب شده معرف بهتری از کل دانش‌آموزان شهر سمنان باشند، شهر به چهار منطقه ناهمپوش نسبتاً همگن تقسیم شده و سپس تعداد ۲۰۰ پسر و ۲۰۰ نفر دختر دانش‌آموز مقطع متوسطه به صورت تصادفی و در دسترس به نسبت مساوی از چهار منطقه مذکور انتخاب شده و پرسشنامه‌ها در اختیار آنان قرار گرفت. جهت گردآوری اطلاعات از ابزارهای زیر استفاده شد:

پرسشنامه‌ی مشخصات عمومی و دموگرافیک: این پرسشنامه جهت جمع‌آوری اطلاعات دموگرافیک و نظرهای افراد درباره شیوع مصرف مواد آماده گردید. در بخش اطلاعات دموگرافیک، افراد مشخصات خود از لحاظ سن، جنس، مقطع تحصیلی خود و والدین و تعداد افراد خانواده در فرم پرسشنامه تکمیل کردند. در قسمت دوم نیز اطلاعات مرتبط با مصرف مواد در خانواده و اطرافیان و موارد مرتبط، با گویه‌هایی مورد پرسش قرار گرفت.

پرسشنامه‌ی سلامت روانی: این پرسشنامه ۲۸ ماده دارد که توسط گلدبرگ و هیلیر^۱ (۱۹۷۹) با روش تحلیل عاملی ساخته شده است و دارای چهار مقیاس می‌باشد. علایم جسمانی، اضطراب،

---

1. Goldberg & Hillier

افسردگی و اختلال در کنش اجتماعی را می‌سنجد و هر مقیاس هفت سؤال دارد. هدف از طراحی آن کشف و شناسایی اختلال‌های روانی در افراد جامعه، مراکز درمانی و موقعیتهای مختلف بوده است. فرم اصلی و اولیه این پرسشنامه مشتمل بر ۶۰ سؤال بوده که به بررسی وضعیت سلامت روان فرد در یک ماهه اخیر می‌پردازد و شامل نشانه‌هایی از افکار و احساسات نابهنجار و رفتارهای اجتماعی قابل مشاهده است. این پرسشنامه به طور مکرر مورد تجدید نظر قرار گرفته و بصورت فرم‌های ۱۲، ۲۸، ۳۰، ۶۰ سؤالی در دسترس می‌باشد. در این پژوهش از فرم ۲۸ سؤالی پرسشنامه ی سلامت روانی (GHQ- ۲۸) که سؤالات آن در بر گیرنده ۴ خرده مقیاس می‌باشد و هر یک از آنها دارای ۷ سؤال هستند، استفاده شده است (منتظری و همکاران، ۲۰۰۳). مطالعه‌های متعدد در ۱۵ کشور و در جمعیت‌های گوناگون درباره ساختار عاملی و مشخصه‌های روان سنجی آن، پایایی خرده مقیاس‌های افسردگی شدید و اختلال عملکرد اجتماعی و نیز همپوشی معنادار دو خرده مقیاس علائم جسمانی و اضطراب و اختلال‌های خواب را مورد تأیید قرار داده است (گیونز و همکاران، ۲۰۰۴). در ایران نیز نسخه فارسی GHQ موضوع بسیاری از پژوهش‌ها و مطالعه‌های بالینی و پیمایشی قرار گرفته است که مطالعه‌های انجام شده حاکی از اعتبار و پایایی بالای این پرسشنامه می‌باشد (نوربالا و همکاران، ۲۰۰۳؛ منتظری و همکاران، ۲۰۰۳).

مقیاس علل گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در جوانان: این مقیاس، دارای سه مؤلفه به نام‌های عوامل فردی، عوامل بین فردی و محیطی، و عوامل اجتماعی است. مؤلفه عوامل فردی دارای ۷ زیرمؤلفه نگرش مثبت به مواد مخدر، مشکل‌های شخصیتی و روانی مثل افسردگی، پرخاشگری، اضطراب، عدم تحمل شکست و ناکامی، کنجکاوی، نداشتن اعتقادات مذهبی است. مؤلفه عوامل بین فردی و محیطی دارای ۳ زیرمؤلفه عوامل مربوط به خانواده، عوامل مربوط به دوستان و عوامل مربوط به مدرسه است. مؤلفه عوامل اجتماعی نیز دارای ۴ زیرمؤلفه کمبود امکانات فرهنگی ورزشی و تفریحی، توسعه صنعتی و محرومیت‌های اقتصادی و اجتماعی، عدم دسترسی به سیستم‌های خدماتی، حمایتی و مشاوره‌ای و بازار مواد مخدر در ایران است. به طور کل، این مقیاس دارای ۷۸ گویه است و پاسخ هر گویه، بر روی پیوستار (۱= اصلاً، ۲= خیلی کم،

۳=کم، ۴=زیاد، ۵=خیلی زیاد) نمره گذاری می شود. اعتبار این مقیاس با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۴ برآورد شده است (محمدی، پورقاز، رقیب، ۱۳۹۲).

روش اجرا: پس از جمع‌آوری اطلاعات از تمامی مراکز، داده‌های بدست آمده توسط نرم‌افزار PASW مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفته و نتایج آن تدوین شد. روش پردازش داده‌ها در سطح توصیفی با استفاده از شاخص‌های گرایش مرکزی و پراکندگی می باشد و در سطح استنباطی نیز به دلیل بررسی رابطه متغیرها از ضریب همبستگی و رگرسیون لجستیک استفاده گردید.

نتایج

جدول ۱. بررسی فراوانی مصرف مواد مخدر آزمودنی‌ها

متغیر	طبقه بندی	F	p
مصرف مواد	آری	۳۱	۷/۸
	خیر	۳۶۹	۹۲/۲
مصرف مواد مخدر در اطرافیان	هیچکدام	۳۱۸	۷۹/۵
	افراد خانواده	۴۴	۱۱
	نزدیکان درجه دو	۵۷	۱۴/۲۵
جنسیت افراد مصرف کننده	پسر	۲۶	۱۳
	دختر	۵	۲/۵

جدول ۲. میانگین نمره های خرده مقیاس‌های نگرش به عوامل فردی و میزان همبستگی آن با مصرف مواد

شاخص آماری مؤلفه	افراد مصرف کننده	افراد غیرمصرف کننده	مجذور اتا	P
نگرش مثبت به مواد	M	۱۸/۶۴	۰/۰۶	۰/۲۱
	SD	۶/۹۶		
افسردگی	M	۱۷/۷۹	۰/۳۰	۰/۰۰۱
	SD	۴/۷۸		
پرخاشگری	M	۱۳/۱۰	۰/۱۹	۰/۰۰۱
	SD	۴/۳۶		
اضطراب	M	۱۲/۰۴	۰/۱۳	۰/۰۰۷

بررسی میزان شیوع و عوامل مرتبط با سوء مصرف مواد در بین دانش آموزان متوسطه شهر سمنان

		۳/۷۲	۴/۱۶	SD	
۰/۰۱	۰/۱۱	۱۳/۳۰	۱۵/۳۹	M	عدم تحمل شکست و ناکامی
		۴/۷۶	۴/۳۳	SD	
۰/۰۴	۰/۱۰	۱۱/۶۱	۱۳/۱۵	M	کنجکاوی
		۳/۹۷	۴/۶۶	SD	
۰/۰۲	۰/۱۱	۱۴/۸۰	۱۶/۹۵	M	نداشتن اعتقادات مذهبی
		۴/۹۸	۵/۷۳	SD	

همان گونه که در جدول ۲ آمده است افسردگی، پرخاشگری، اضطراب، عدم تحمل شکست و ناکامی، کنجکاوی و نداشتن اعتقادات مذهبی با سوء مصرف مواد مخدر رابطه معنی داری داشتند.

جدول ۳. میانگین نمره‌های خرده مقیاس‌های نگرش به عوامل مختلف و میزان همبستگی آن با مصرف مواد

P	مجذور اتا	افراد غیر مصرف کننده	افراد مصرف کننده	شاخص آماری مؤلفه	
۰/۰۰۲	۰/۱۵	۲۴/۹۶	۲۸/۵۳	M	عوامل خانودگی
		۶/۲۶	۶/۱۲	SD	
۰/۰۴	۰/۱	۱۷/۴۷	۱۸/۶۶	M	عوامل مربوط به همسالان
		۳/۰۹	۲/۷۶	SD	
۰/۲۴	۰/۰۵	۱۲/۲۱	۱۲/۰۵	M	عوامل مربوط به مدرسه
		۲/۹۵	۲/۹۹	SD	

با توجه به اطلاعات جدول ۳، بین نگرش نسبت به عوامل خانوادگی و عوامل مربوط به همسالان و سوء مصرف مواد مخدر رابطه‌ی معنی داری وجود دارد. در قسمت علت شناسی نیز رابطه بین مقیاس‌های سنجش سلامت روان و مصرف مواد مورد بررسی قرار گرفت که نتایج این بررسی در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴. میانگین نمره‌های خرده مقیاس‌های پرسشنامه سلامت روان و میزان همبستگی آن با مصرف مواد

مؤلفه	شاخص آماری	افراد مصرف کننده	افراد غیرمصرف کننده	مجذوراتا	P
علائم جسمانی	M	۹/۳۶	۶/۴۸	۰/۲۶	۰/۰۰۱
	SD	۳/۱۹	۲/۷۳		
اضطراب	M	۸/۵۹	۵/۸۹	۰/۲۳	۰/۰۰۱
	SD	۳/۴۱	۲/۹۹		
اختلال در کارکرد اجتماعی	M	۹/۶۶	۶/۹۳	۰/۲۲	۰/۰۰۱
	SD	۲/۱۴	۳/۲۵		
افسردگی	M	۸/۳۶	۵/۵۸	۰/۲۳	۰/۰۰۱
	SD	۲/۵۶	۳/۰۷		

بر اساس نتایج جدول ۴، تمامی خرده مقیاس‌های مربوط به سلامت روان با مصرف مواد مخدر رابطه معنی داری داشتند. بر اساس آزمون رگرسیون لجستیک متغیرهای جنسیت، مقطع تحصیلی و زیر مقیاس‌های سلامت روان شامل علائم جسمانی، اضطراب و اختلال خواب، اختلال در کارکرد اجتماعی و افسردگی به عنوان متغیرهای مستقل در علت‌شناسی مصرف مواد، از قدرت تبیین چندان بالایی در خصوص واریانس و تغییرات متغیر وابسته مصرف مواد برخوردار نیستند. در واقع این شش متغیر توانسته‌اند بین ۱۶ تا ۳۹ درصد از تغییرات مصرف مواد را تبیین کنند.

جدول ۵. جدول بررسی متغیرها در رگرسیون لجستیک

Exp (B)	P	df	والد	S.E	B	
۰/۱۶	۰/۰۰۱	۱	۱۱/۳۱	۰/۵۳	-۱/۸۱	جنس
۱/۹۰	۰/۱۶	۱	۱/۹۵	۰/۴۶	۰/۶۴	مقطع
۱/۲۰	۰/۰۲	۱	۴/۸۵	۰/۰۸	۰/۱۸	علائم جسمانی
۱/۱۳	۰/۰۹	۱	۲/۷۸	۰/۰۷	۰/۱۲	اضطراب
۱/۲۲	۰/۰۰۷	۱	۷/۳۳	۰/۰۷	۰/۲۰	اختلال در کارکرد اجتماعی
۱/۲۹	۰/۰۰۱	۱	۱۰/۲۹	۰/۰۸	۰/۲۵۵	افسردگی

با توجه به اطلاعات جدول بالا می توان گفت وجود متغیرهای جنس، علائم جسمانی، اختلال در کارکرد اجتماعی و افسردگی در مدل مفید بوده و اثر آنها معنا دار است اما متغیرهای مقطع تحصیلی و اضطراب قادر به پیش بینی تغییرات متغیر مستقل (مصرف مواد) نیستند.

بحث و نتیجه گیری

در این مطالعه ۴۰۰ نفر از دانش آموزان متوسطه شهر سمنان مورد مطالعه قرار گرفتند که نتایج حاصله نشان دهنده مصرف حداقل یکی از انواع مواد توسط ۷/۸ درصد از این افراد بود. این درحالیست که ۱۱ درصد آنان اعلام نموده اند که حداقل یکی از افراد خانواده آنها مواد مصرف می کند، هم چنین، ۱۴/۲۵ درصد آنها نیز اعلام کردند که حداقل یک نفر معتاد در بین اقوام و فامیل آنها وجود دارد. با توجه به ملاحظات اخلاقی و پرهیز از تحریک کنجکاوی نوجوانان تلاش شد سوالها به صورت کلی مطرح گردد و از پرداختن به جزئیات مسئله اجتناب گردید. بنابراین تعیین نوع دقیق ماده مصرفی و یا خویشاوند مصرف کننده مورد نظر قرار نگرفت. پورموحّد و همکاران (۱۳۸۹) با انجام مطالعه ای بر روی دانش آموزان دبیرستانهای روستایی یزد گزارش کردند که ۷/۱ درصد از افراد نمونه بر وجود حداقل یک فرد معتاد در خانواده و ۳۷/۹ درصد موارد نیز بر وجود فرد معتاد در فامیل اذعان نموده اند که گزارش میزان مصرف در خانواده کمتر از دانش آموزان پژوهش حاضر و میزان مصرف در فامیل بیشتر از پژوهش حاضر گزارش شده است که فارغ از مقایسه آماری دو پژوهش بایستی به تفاوت گروه دانش آموزان شهری و روستایی و خانواده های آنان توجه نمود. هم چنین در پژوهشی در سال ۱۳۸۵ روی دانش آموزان پسر مقطع متوسطه در مناطق آسیب پذیر تهران نشان داد که در مجموع ۲۸/۷ درصد دانش آموزان یعنی چیزی کمتر از یک سوم آنان تا قبل از سن ۱۵/۵ سالگی یکی از انواع مواد را مصرف کرده اند (محمدخانی، ۱۳۸۵). با توجه به یافته های پژوهش حاضر، ۱۳ درصد پسران و ۲/۵ درصد دختران حداقل یکبار سابقه مصرف مواد داشته اند. این برتری با توجه به ضریب همبستگی کرامر و فی به لحاظ آماری معنادار می باشد. برتری درصد پسران مصرف کننده مواد به نسبت دختران همسو با

سایر پژوهش‌ها می‌باشد. در پژوهش ضیاء‌الدینی و همکاران (۱۳۸۵)، با عنوان شیوع سوء مصرف و اعتیاد به مواد و برخی عوامل مرتبط در دانش‌آموزان سال آخر دبیرستان و پیش‌دانشگاهی شهر کرمان در سال ۸۰-۷۹ مشخص شد ۲۶٪/۵ پسران و ۱۱٪/۵ دختران سابقه حداقل یک بار مصرف مواد را داشته‌اند. باران اولادی، نویدیان و فارسانی (۱۳۹۲) نیز در یک مطالعه‌ی توصیفی-تحلیلی نشان دادند پسران بیش از دختران مستعد اعتیادپذیری هستند. این موضوع احتمالاً به این دلیل حضور پررنگ‌تر مردان در اجتماع و جستجوی تجربه‌های جدیدتر می‌باشد که آنان را مستعد انجام رفتارهای پرخطر مانند مصرف مواد می‌نماید. علاوه بر این، احتمالاً همان گونه که زرگر و همکاران (۱۳۸۷) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند اعتیاد در زنان شکل پنهان‌تری به نسبت مردان دارد. با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر بین نوع نگرش نسبت به مواد و مصرف آن رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد. پورموحد و همکاران (۱۳۸۹) گزارش کردند که ۱۳/۹ درصد دانش‌آموزان روستایی به این موضوع که مصرف مواد مخدر منافی هم دارد اعتقاد داشتند. نبود نگرش منفی در والدین نسبت به مواد مخدر نیز از جمله عوامل خطر مرتبط با مصرف مواد توسط جوانان می‌باشد (باهر و همکاران، ۲۰۰۵).

از طرف دیگر یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد بین عوامل خانوادگی و مصرف مواد رابطه معنی‌دار وجود دارد. نتایج پژوهش حیدرنیا و چرخیان (۱۳۸۶) در زمینه‌ی مقایسه نوجوانان معتاد و عادی نشان داد که کیفیت رابطه ولی-فرزندی در نوجوانان خانواده‌های عادی در تمامی ابعاد رابطه، بهتر از نوجوانان دچار اعتیاد می‌باشد. از آنجایی که که انسان در محیط خانواده رشد می‌کند، تربیت می‌شود و فرایند جامعه‌پذیری را تجربه می‌کند، ناکارآمدی‌های خانواده می‌تواند موجب بروز انواع انحرافات اجتماعی از جمله اعتیاد و مصرف مواد در فرزندان شود. پیوندهای والدینی کلید عدم مصرف مواد در نوجوانان است، به نحوی که پیوندهای خانوادگی، نظارت بالای والدین و نگرش منفی آنان به مواد نقش موثری بر نگرش فرزندشان نسبت به مواد دارد. پژوهش حاضر نشان داد بین عوامل مربوط به همسالان و مصرف مواد رابطه معنی‌دار وجود

دارد. نوجوانی دوره‌ای است که روابط نزدیک با والدین کاهش می‌یابد و تعاملات منفی بین والدین و فرزند نوجوانشان افزایش می‌یابد (سفجی-کرنک^۱، ۲۰۰۳)، به تدریج تاثیر والدین بر فرزند کم شده و در عوض تاثیرگذاری گروه همسالان رو به فزونی می‌گذارد. استفاده مواد توسط همسالان، مهم ترین رابطه با تجربه مصرف در نوجوانان دارد. نمره‌های دانش آموزانی که در مناطق جرم‌خیز زندگی می‌کنند در مقیاس آمادگی به اعتیاد بیشتر از نمره‌های سایر دانش آموزان است (برقی، ۱۳۸۱) به عبارت دیگر تجربه حضور در مناطق جرم خیز و تعامل با افراد این مناطق رابطه نزدیکی با گرایش دانش آموز به سوی اعتیاد و مصرف مواد دارد. پورموحد و همکاران (۱۳۸۹) گزارش کردند که ۱۷/۵ درصد از دانش آموزان پسر دبیرستانهای استان یزد مورد پیشنهاد مصرف مواد مخدر از طرف دوستان قرار گرفته اند. پژوهش حاضر نشان داد بین عوامل مربوط به مدرسه و مصرف مواد رابطه‌ی معنی‌دار در دو گروه مصرف کننده و غیرمصرف کننده وجود ندارد. در تبیین این یافته شاید بتوان به اهمیت عوامل فردی و خانواده از نظر هر دو گروه اشاره نمود. از نظر اکثر کسانی که با نوجوانان کار می‌کنند یکی از مهم ترین خطرات تهدیدکننده در این گروه این است که آنها به عنوان واکنشی در قبال قرار گرفتن مکرر در موقعیت‌های نامناسب از جمله احساس ناامنی، فشار، آشفتگی روانی، و مشکل‌های زندگی روزمره به موادمخدر پناه ببرند؛ با این حال، عوامل شخصیتی و نقش حمایتی خانواده در گذار نوجوان از بحران‌های روبرو بسیار حائز اهمیت می‌باشد (برک^۲، ۲۰۰۱). پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های دیگری در گروه‌های سنی مختلف به طور متناوب در کلیه مناطق کشور در امر شیوع شناسی صورت گیرد.

منابع

اسکندری، محمد (۱۳۸۸). بررسی عوامل موثر بر گرایش جوانان به سوء مصرف مواد مخدر صنعتی.

1. Seffge-Krenck
2. Burke

فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، ۲(۴)، ۷۸-۷۱.

- برقی، فتانه (۱۳۸۱). سنجش اعتیادپذیری دانش‌آموزان دبیرستان‌های تهران به منظور شناسایی افراد مستعد سوء مصرف مواد. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- برک، لورا ای. (۲۰۰۱). روان‌شناسی رشد (از نوجوانی تا پایان زندگی). ترجمه یحیی سیدمحمدی (۱۳۸۲). تهران: انتشارات ارسباران. جلد دوم.
- باران اولادی، صادق؛ نویدیان، علی و کاوه فارسانی، ذبیح اله. (۱۳۹۲). بررسی رابطه‌ی اعتیادپذیری با ویژگی‌های شخصیت، هم‌نواپی و جنسیت دانش‌آموزان پیش‌دانشگاهی. مجله‌ی دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد، ۱۵ (۲)، ۴۲-۳۳.
- پورموحد، زهرا؛ یاسینی اردکانی، سیدمجتبی؛ احمدیه، محمدحسین؛ دهقانی، خدیجه و کلانی، زهره (۱۳۸۹). بررسی میزان آگاهی دانش‌آموزان پسر دبیرستان‌های روستایی استان یزد از مواد مخدر. مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد، ۱۸(۳)، ۱۸۳-۱۷۹.
- حیدرنیا، احمد و چرخیان، امیر (۱۳۸۶). کیفیت رابطه ولی-فرزندی نوجوانان دچار اعتیاد و نوجوانان عادی. فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، ۶ (۲۵): ۵۷-۳۹.
- سازمان ملی جوانان (۱۳۸۱). بررسی وضعیت جمعیت جوانان. تهران: انتشارات سازمان ملی جوانان. (۴۹-۳۸).
- دلاور، علی؛ رضایی، علی محمد و علیزاده، ابراهیم (۱۳۸۸). رابطه‌ی مؤلفه‌های خانوادگی با نگرش به مواد مخدر در بین دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر تهران. فصلنامه‌ی دانشور رفتار، ۱۶ (۳۷)، ۳۴-۲۱.
- زرگر یدالله، نجاریان بهمن و نعیمی عبدالزهره (۱۳۸۷). بررسی رابطه‌ی ویژگی‌های شخصیتی (هیجان خواهی، ابراز وجود، سرسختی روان‌شناختی)، نگرش مذهبی و رضایت زناشویی با آمادگی به اعتیاد به مواد مخدر. مجله‌ی علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، ۳ (۱)، ۱۲۰-۹۹.
- صدیق سروسستانی، رحمت اله (۱۳۸۲). بررسی عوامل خطر ساز در آلودگی نوجوانان و جوانان ایرانی به سوء مصرف مواد. ماهنامه علوم اجتماعی، ۱۱(۲)، ۳۳-۲۰.
- ضیاء الدینی، حسن؛ زارع زاده، علیرضا و حشمتی، فرزاد (۱۳۸۵). شیوع سوء مصرف و اعتیاد به مواد و برخی عوامل مرتبط در دانش‌آموزان سال آخر دبیرستان و پیش‌دانشگاهی شهر کرمان در سال ۸۰-۱۳۷۹. مجله دانشگاه علوم پزشکی کرمان، ۱۳ (۲)، ۹۴-۸۴.

محمدخانی، شهرام (۱۳۸۵). مدل ساختاری مصرف مواد در نوجوانان در معرض خطر؛ ارزیابی اثر آموزش مهارت‌های زندگی بر عوامل خطر اعتیاد. پایان‌نامه‌ی دکتری روان‌شناسی بالینی. دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.

محمدی، امین؛ پورقاز، عبدالوهاب و رقیب مائده سادات (۱۳۹۲). ساخت و اعتباریابی مقیاس علل گرایش به سوء مصرف موادمخدر در جوانان (مطالعه موردی استان خراسان رضوی). اعتیادپژوهی، ۷ (۲۶)، ۷۳-۹۳.

نوربالا، احمدعلی؛ محمد، کاظم؛ باقری یزدی، سیدعباس و یاسمی محمدتقی. (۱۳۸۱). بررسی وضعیت سلامت روان در افراد ۱۵ سال و بالاتر در جمهوری اسلامی ایران. مجله حکیم، ۵ (۱)، ۱۰-۱.

American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Arlington, VA: American Psychiatric publishing.

Bahr, S. J., Hoffmann, J. P., & Xiaoyan, Y. (2005). Parental and peer influences on the risk of adolescent drug use. *Journal of Primary Prevention*, 26, 529-551.

Barghi, F. (2002). Addiction Vulnerability assessment High school students in Tehran to identify people prone to substance abuse. MA dissertation, Allameh Tabatabaei University. (Persian).

Burke Laura, (2001). Developmental Psychology (from adolescence to the end of life), Translation, SeyyedMohammadi Y, Tehran Arasbaran publication, 2002. (Persian)

Baran-Oladi S, Navidian A, Kaveh-Farsani Z. (2013). The study of relationship between addiction potentiality with personality characteristics, conformity and gender among pre-university students in Kerman. *Journal of Shahrekord University of Medical Sciences*; 15(2): 33-42. (Persian).

Eskandari, M. (2009). Investigating factors affecting the tendency to drug abuse, *Journal of Social Security Studies*. 2(4), 71-78. (Persian).

Gibbons, P. Arevalo, HF, and Monico, M. (2004). Assessment Of The Factor Structure And Reliability Of The GHQ -28 In EL Salvador: *International Journal Of Clinical Health Psychology*. 4(2): 389-398.

Goldberg, P. and Hillier, V.F. (1979). A scaled version of the General Health Questionnaire. *Psychological Medicine*, 9, 139 -145.

Grekin, E. R., Sher, K. J. (2006). Alcohol dependence symptoms among college freshmen: Prevalence, stability, and person-environment interactions experimental and clinical psychopharmacology. *Experimental and Clinical Psychopharmacology*, 14, 329-338.

Habibi, M., et al. (2016). A qualitative analysis of addiction pathology in the families on the verge of breakdown. *Journal of Substance Use*, 21 (3): 298-303

Heidarnia, A.; Charkhian, A. (2007). Parent-child relationship quality between adolescents with addiction and normal adolescents. *Journal of Social Welfare*, 6(25): 39-57. (Persian).

- Haber J, Bucholz KK, Jacob T, Grant JD, Scherrer JF, Sartor CE, Heath A. (2010). Effect of paternal alcohol and drug dependence on offspring conduct disorder: Gene-environment interplay. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*; 71(5):652-663.
- Lander L, Howsare J, Byrne M. (2013). The Impact of Substance Use Disorders on Families and Children: From Theory to Practice, *Social Work Public Health*; 28(0): 194-205. doi:10.1080/19371918.2013.759005.
- Mohammadi, A., Pourghaz, A., Raghbi, MS. (2013). Construction and Validation of a Scale causes of drug abuse among the youth (Case Study of Khorasan Razavi Province). *Addiction Research*. 7 (26): 73-93. (Persian).
- Mohammadkhani, Sh., (2006). Structural Model of substance use in adolescents at risk; evaluation of the effectiveness of life skills training on risk factors for addiction. Dissertation for PHD degree of clinical psychology. University of Rehabilitation Sciences and Social Welfare. (Persian).
- Montazeri, A. Harirchi, A, M. Shariati, M. Garmaroudi, C. Ebadi, M. And Faten, A. (2003). The GHQ -12: Translation and Validation Study of the Iranian Version: Iranian Institute for Health Science Research, Published Online 2003
- Noorbala AA, Mohammad K, BagheriYazdi SA, et al. (2002) Mental health status of population aged 15 and above in Islamic Republic of Iran. *Hakim Research Journal*; 5 (1): 1- 10. (Persian).
- Pourmovahed, H. (2010). Investigating the knowledge of high school rural students about drugs in Yazd province; *Journal of Yazd university of medical sciences*, 18(3): 179-183. (Persian).
- Sedigh Sarvestani, Rahmatollah (2004). The social pathology of addiction in Iranian adolescents and youth , *journal of social sciences*. (Persian).
- Seffge-Krenck, I.(2003). Testing theories of romantic development from adolescence to young adulthood: evidence of a developmental sequence. *International Journal of Behavioral Development*, 27, 519-531.
- Tieu, M. (2010) Understanding the nature of Drug Addiction Bioethics. *Research Notes*, Vol 22, 7-11.
- Zargar, Y; Najarian, B; Naami, A (2008). To investigate the relationship between personality characteristics (sensation seeking, self-expression, hardiness), religious attitude and marital satisfaction with the readiness to drug addiction, *Journal of Education and Psychology*, Shahid Chamran University of Ahvaz, 3(1): 99-120. (Persian).
- West, R. (2006). *Theory of Addiction*. London: Blackwell Publishing.
- Youth National Organization (2002). Investigating the situation of youth population, Tehran, youth national organization publication, 38-49. (Persian).
- Ziauddin, H., Zarezadeh, A. R. & Heshmati, F. (2006). The prevalence of drug abuse and addiction and related factors in senior high school and pre-university students in Kerman 2000-2001. *Kerman University of Medical Sciences*. 13(2): 84-94. (Persian).

Prevalence and factors associated with drug abuse among high school students in Semnan

M. Narimani¹, M. Rajabpour², A. Ahmadi³, H. Yaghooti Zarghar⁴ & Z. Rostamoghli⁵

Abstract

This study aimed to investigate the prevalence and factors associated with drug abuse among high school students of Semnan. To this end, 400 male and female high school students using stratified sampling were selected to participate in this study. Demographic questionnaire and mental health scales (28-GHQ) and the scale of causes of drug abuse among young people were used as research instrument. The results revealed that 7.8% of the sample (31 students) had at least once experienced drug abuse of whom 26 were male and five were female. There was a significant relationship between some of the sub-scales' of attitudes towards drugs and their use. There was a significant relationship between all sub-measures of mental health and substance abuse. However, the findings of Logistic regression showed that only gender, physical symptoms, social dysfunction and depression were useful in the model and can be considered as predictors of drug abuse.

Keywords: epidemiology, drug abuse, students, attitude

---

1. Corresponding author: Professor of Psychology, University of Mohaghegh Ardabili

2. Ph.D. student of Psychology, University of Mohaghegh Ardabili

3. Ph.D. student of Psychology, University of Mazandaran

4. M.A. in Clinical Psychology, Ardabil

5. Ph.D Student of Psychology, University of Mohaghegh Ardabili